

BROEDVOGELINVENTARISATIES VAN DUINEN EN LANDGOEDEREN ROND NOORDWIJK IN 1989

samenstelling Dick Hoek

Inleiding

Na de grootscheepse inventarisatieronden van de afgelopen jaren ten behoeve van "Vogels van Noordwijk en omstreken" bleef het broedvogelonderzoek in het afgelopen jaar beperkt tot de duinen en landgoederen. In dit artikel worden de resultaten van vijf gebieden beschreven. De resultaten van de vijf kavels in de Amsterdamse Waterleidingduinen vindt u op blz. 19. Het afgelopen jaar bracht in Noordwest-Europa voor de tweede achtereenvolgende maal een zachte winter met zich mee. Veel standvogels profiteerden hiervan. Soorten als Blauwe Reiger, Graspieper en Winterkoning bereikten dan ook record-dichtheden. De al jaren aanhoudende trend van toename van de struweelsoorten en afname van de bodembroeders in de duinen is voor een aantal soorten al vanaf 1988 niet meer zo duidelijk. De indruk bestaat dat het met soorten als Ringmus en Kuifleeuwerik al jaren slecht gaat. In 1989 is hieraan in de onderzochte kavels geen verbetering gekomen.

In 1986 is van de Nederlandse vogels, die bedreigd worden of voor ons land karakteristiek zijn en bijzondere bescherming nodig hebben, een Rode Lijst opgesteld (Osieck 1986). Op deze lijst staan o.a. Patrijs, Tapuit en Grasmus. Op grond van recente gegevens is deze lijst in 1989 aangevuld met o.a. Roodborsttapuit en Groene Specht (Osieck 1989). De soorten die op deze lijst (inclusief aanvulling) vermeld staan, zijn in de tabellen met een * aangeduid.

Alle inventarisaties zijn uitgevoerd volgens de landelijk veel toegepaste methode van het Broedvogel Monitoring Project (Van Dijk 1986).

Aan het einde van de tabellen staat de tijd vermeld, die aan het veldwerk is besteed.

1. Koepelduinen.

Dit duingebied van ca. 193 ha was in vier verschillende kavels verdeeld. Het werd onderzocht door drie leden van onze vereniging: Jelle van Dijk, Rien Sluys en Kees Verweij; het gedeelte dat op Katwijks grondgebied ligt werd onderzocht door twee leden van de Katwijkse Vogelwerkgroep: Gijsbert van der Bent en Marcel van Weeghel.

Het gebied bestaat uit de duinen tussen Katwijk en Noordwijk en staat in Noordwijk ook bekend als de Zuidduinen. Het omvat droge duingraslanden met vooral in de zeereep en langs de binnenduintrand laag

struweel. In het zuidelijk deel liggen een manege, een groot parkeerterrein, een camping met groenvoorzieningen en enkele beweide cultuurgraslanden.

Het gebied is eerder onderzocht in 1973 en 1984. In vergelijking met 1984 zijn over het algemeen de soorten die aan struwelen en ruigten gebonden zijn flink vooruit gegaan. Dit geldt vooral voor Grasmus, Nachtegaal, Merel en Fitis. Een uitzondering vormt de Winterkoning: deze liep terug van zes naar drie territoria. Wanneer we echter de verspreiding van de territoria van 1984 en 1989 met elkaar vergelijken valt het volgende op.

De Winterkoning kwam in 1984 uitsluitend voor langs de binnenduintrand, vooral op de oostgrens met de beplantingen van de v.d. Bergh-stichting. In 1989 broedden twee van de drie Winterkoningen in de zeereep. Mogelijk vormt dit ook een verklaring voor de "achteruitgang" van de soort en zijn de grensgevallen van 1984 in 1989 niet meegeteld.

Er werden verschillende nieuwe soorten vastgesteld: o.a. Bergeend, Nachtegaal, Sprinkhaanrietzanger, Bosrietzanger en Vlaamse Gaai. In 1987 werd een eerste broedgeval van de Nachtegaal vastgesteld en in 1988 werden er al vier territoria gevonden.

Van de Stormmeeuw werd in mei een exemplaar met nestmateriaal waargenomen. Er werd echter geen nest gevonden.

In dit gebied broeden vier soorten die op deze Rode Lijst staan (tabel 1).

Tabel 1: Broedvogels van de Rode Lijst in de Koepelduinen in 1973, 1984 en 1989.

Soort	1973	1984	1989
*Patrijs	≤5-7	3	10
*Roodborsttapuit	11	6	6
*Tapuit	10	9	9
*Grasmus	≤7-9	19	35

Patrijs en Grasmus zijn sterk vooruitgegaan. De vooruitgang van de Grasmus is in de betreffende periode ook in andere duingebieden vastgesteld. Bij de Patrijs speelt mogelijk het intensievere onderzoek in 1989 t.o.v. 1984 een rol.

Tabel 2: Broedvogels van de Koepelduinen in 1984 en 1989.

Soort	1984	1989
Bergeend	-	2
Wilde Eend	6	4
*Patrijs	3	10
Fazant	3	10
Scholekster	1	1
Wulp	1	1
Stormmeeuw	-	1?
Houtduif	2	6
Koekoek	3	7
Kuifleeuwerik	1-2	-
Veldleeuwerik	28	26
Graspieper	24	38
Winterkoning	6	3
Heggemus	34	34
Nachtegaal	-	6
*Roodborsttapuit	6	6
*Tapuit	9	9
Merel	7	16
Sprinkhaanrietzanger	-	2
Bosrietzanger	-	3
Braamsluiper	1	1
*Grasmus	19	35
Zwartkop	-	1
Tijftjaf	-	1
Fitit	14	30
Koolmees	3	3
Vlaamse Gaai	-	1
Ekster	8	5
Huismus	6	-
Ringmus	1	-
Putter	1	-
Kneu	36	43

Inventarisatietijd: 1984: 49 uur, 1989: 74 uur.

2. Noordduinen west

Grootte: 53 ha. Onderzoekers: Arie Cramer en Jan Glasbergen.

Voor het zesde achtereenvolgende jaar werd deze kavel via de BMP-methode onderzocht. Het gebied bestaat voornamelijk uit duingraslanden, struweel en laag, aangeplant loofhout. Plaatselijk is nog een restant naaldhout aanwezig.

In vergelijking met de voorgaande jaren zijn enkele opvallende verschuivingen te constateren. In de eerste plaats is de Winterkoning talrijker dan ooit; van 0-1 territorium in de periode 1984-88 tot 8 territoria in 1989! Het ligt voor de hand dit toe te schrijven aan de bijzonder zachte winter in combinatie met de toename van struweel in het gebied. Ook de Graspieper is het afgelopen jaar spectaculair toegenomen. Dit is een

soort die koudeslachtoffer kan worden wanneer het strenge winterweer zich tot in het overwinteringsgebied (Groot-Brittannië en Zuid-Europa) uitstrekt.

Ook dit jaar was er weer een vossenburcht in de zee-reep; er werden vier jongen gezien. Eén maal werd een Ree waargenomen.

Tabel 3: Broedvogels van de Noordduinen-west in de periode 1984-89

Soort	'84	'85	'86	'87	'88	'89
Bergeend	-	-	-	1	1	1
Wilde Eend	1	1	2	2	1	1
Torenvalk	1	-	-	-	-	-
*Patrijs	2	4	3	3	2	3
Fazant	1	2	2	1	1	1
Kievit	1	-	-	-	-	-
Wulp	2	1	1	1	1	1
Houtduif	10	13	14	9	7	7
Tortelduif	3	1	3	1	1	3
Koekoek	2	3	2	2	3	2
Veldleeuwerik	15	16	14	12	12	13
Boompieper	-	-	1	-	-	-
Graspieper	12	7	7	6	9	18
Winterkoning	-	1	1	-	1	8
Heggemus	20	19	25	24	27	17
Roodborst	1	-	-	-	-	-
Nachtegaal	6	9	14	16	13	11
*Roodborsttaut	1	-	-	-	-	-
*Tapuit	5	4	6	6	7	9
Merel	5	5	5	3	5	6
Sprinkhaanrietzanger	-	1	2	1	1	1
Bosrietzanger	1	-	-	1	-	-
Braamsluiper	-	3	2	2	1	2
*Grasmus	15	15	11	17	21	15
Fitit	21	14	13	16	24	22
Koolmees	2	3	1	3	3	1
Vlaamse Gaai	1	1	1	1	1	1
Ekster	5	7	7	8	8	8
Zwarte Kraai	-	2	2	2	2	1
Ringmus	-	1	2	3?	-	1
Kneu	35	30	25	14	12	12
Inventarisatietijd in uren	35	32	33	33	33	36

3. Noordduinen oost

Inventarisatie: Jelle van Dijk. Grootte: ca. 32 ha. Deze nieuwe BMP-kavel werd dit jaar voor het eerst onderzocht. Met opzet is niet gekozen voor een kavel die in de jarenlange inventarisaties van de totale Noordduinen werden onderzocht, omdat deze kavels zich over verschillende biotopen uitstrekten (van de zeereep tot aan de binnenduinenrand). Van de jaren 1982-

83 zijn de toen vastgestelde territoria op kaart gezet, zodat toch een globale vergelijking mogelijk is. Het gebied bestaat vrijwel geheel uit bos: naaldbos en wat loofbos (vooral langs de binnenduinrand) met plaatselijk open plekken en struweel. Het ligt in de bedoeling om deze kavel over een reeks van jaren te onderzoeken.

Een uitgesproken vertegenwoordiger van het naaldbos, de Kuifmees, broedt nog steeds in de "dennen", ook al wordt de oppervlakte hiervan nog steeds langzamerhand kleiner.

De Zwarte Specht hakte evenals in verschillende voorgaande jaren enkele hollen, maar wist ook nu geen broedsel groot te brengen. Waarschijnlijk is de concurrentie met Kauwen hiervan de oorzaak.

Net buiten de kavel werd een broedgeval van de Boomvalk vastgesteld. Ook de Groene Specht broedde buiten de kavel: op de nabijgelegen golfbanen en in het Piet Florisdal werd de soort regelmatig gezien. In vergelijking met 1983 zijn enkele soorten duidelijk toegenomen. Dit zijn o.a.: Roodborst(van ca. negen naar 21), Nachtegaal (broedde in 1983 nog niet in het gebied), Glanskop (van één naar drie) en Vink (van drie naar acht territoria).

Tabel 4: Broedvogels van de Noordduinen-oost in 1989.

Soort	Aantal	Soort	Aantal
Fazant	2	Tuinfluit	1
Holenduif	1	Zwartkop	5
Houtduif	9	Tijftjaf	11
Tortelduif	1	Fitis	10
Zwarte Specht	1	Glanskop	3
Grote Bonte specht	1	Kuifmees	2
Boompieper	5	Pimpelmees	2
Winterkoning	13	Koolmees	4
Heggenmus	2	Boomkruiper	4
Roodborst	21	Vlaamse Gaai	3
Nachtegaal	4	Ekster	2
Merel	9	Zwarte Kraai	1
Zanglijster	1	Vink	8
Grote Lijster	2	Groenling	1

Inventarisatietijd: 19 uur.

4. Nieuw-Leeuwenhorst

Inventarisatie: Dick Hoek en Menco Wiersema. Grootte: ca. 15 ha.

Voor het zesde achtereenvolgende jaar werd dit terrein volgens de BMP-methode onderzocht.

Het terrein omvat het oudste gedeelte van Nieuw-Leeuwenhorst. De talrijke, eeuwenoude Beuken en Zomereiken zijn bijzonder rijk aan holten; bovendien zijn er veel nestkasten geplaatst. Voorts zijn aanwezig: uitgroeide eikehakhout, enkele oude naaldbomen, grasveldjes, ruigten en een kleine waterpartij.

Twee soorten keerden na een lange tijd van afwezigheid weer terug: Blauwe Reiger en Grote Lijster. Een nieuwe broedvogel was de Sperwer. Van de Blauwe Reiger mislukte een eerste poging, de tweede leverde wel jongen op. Ook de Bosuil wist drie jongen groot te brengen. Opvallend is het geheel verdwijnen van de Ringmus. De soort werd niet eenmaal waargenomen.

Van de zoogdieren werden Mol, Konijn, Vos en Ree waargenomen. Buiten de broedvogels werden ondermeer gezien: een paar Canadese Ganzen, Buizerd, Torenvalk en een paartje Slobeenden. Twee Fluiters lieten zich slechts op doortrek zien. Een late Kramsvogel werd nog op 3 mei gesignaleerd. Vroeg in het voorjaar werd in de avondschemering tijdens twee bezoeken de aandacht getrokken door een overvliegende, baltende Houtsnip. Later in het seizoen werd de soort niet meer gezien; het is niet uitgesloten dat de soort in het aangrenzende terrein heeft gebroed.

Tabel 5: Broedvogels van een gedeelte van Nieuw-Leeuwenhorst in de periode 1984-1989.

Soort	'84	'85	'86	'87	'88	'89
Blauwe Reiger	-	-	-	-	-	1
Wilde Eend	3	5	6	5	5	9
Sperwer	-	-	-	-	-	1
Torenvalk	1	1	1	1	0-1	-
Fazant	1	2	2	2	2	3
Waterhoen	2	1	1	1	1	2
Meerkoet	-	2	1	2	2	-
Houtsnip	1	-	-	-	-	-
Holenduif	4	7	6	7	8	7
Houtduif	20	15	16	15	12	12
Turkse Tortel	2	1	2	2	2	2
Tortelduif	5	5	6	6	4	1
Koekoek	1	1	-	1	1	-
Bosuil	1	1	1	1	1	1
Ransuil	-	-	1	-	-	-
Groene specht	2	2	2	2	2	2
Grote Bonte Specht	7	7	7	6	5	5
Kleine Bonte Specht	2	-	-	-	-	-
Winterkoning	17	17	12	16	21	26
Heggenmus	9	8	5	5	2	4
Roodborst	16	19	20	14	20	19
Nachtegaal	-	-	1	3	2	2
Merel	19	17	18	14	15	17
Zanglijster	4	4	5	5	4	4
Grote Lijster	-	-	-	-	-	1
Bosrietzanger	1	2	1	1	-	1
Grasmus	-	-	1	1	-	1
Tuinfluit	2	4	5	7	8	5
Zwartkop	9	11	9	7	8	9
Fluit	-	-	-	2	4	-
Tijftjaf	12	10	9	10	11	10
Fitis	13	10	8	7	6	5

Grauwe Vliegen- vanger	1	3	-	4	1	3
Staartmees	-	-	1	-	-	-
Glanskop	3	2	4	5	4	4
Matkop	1	1	-	-	-	-
Pimpelmees	20	22	15	21	18	15
Koolmees	35	34	31	26	25	22
Boomklever	2	1	-	2	1	-
Boomkruiper	5	7	6	5	5	6
Wielewaal	-	-	-	-	1	-
Vlaamse Gaai	4	3	3	3	4	3
Ekster	2	2	2	2	2	3
Kauw	25	25	20	20- 25	20	30
Zwarte Kraai	2	1	2	2	1	2
Spreeuw	22	20	12	15	5	10
Huismus	1	3	1	1	1	-
Ringmus	16	8	2	2	2	-
Vink	2	4	2	4	5	4
Groenling	1	4	1	1	1	-
Inventarisatietijd in uren	25	25	20	20	18	30

**Tabel 6: Broedvogels van Offem in de pe-
riode 1984-89.**

Soort	'84	'85	'86	'87	'88	'89
Fuut	2	1	1	3	-	-
Blauwe Reiger	15	22	18	21	21	28
Wilde Eend	5-10	5-10	14	15	9	7
Torenavalk	1-2	1	1?	-	-	-
Fazant	2	2	2	3	3	4
Waterhoen	5	1-3	2-4	4	2	5
Meerkoet	-	-	1	-	3	5
Holenduif	5	3-4	4	7	6	10
Houtduif	20- 25	20	+	15	19	32
Turkse Tortel	4	3	3	1-2	2	1
Tortelduif	3	4	-	1	1	2
Bosuil	1	1	1	1	1	1
Gierzwaluw	-	-	-	-	-	1
*Groene Specht	2-3	1	-	1	-	1
Grote Bonte Specht	2-3	2-3	4	3	4	4
Zwarte Specht	1?	-	-	-	-	-
Winterkoning	23	14	15	19	23	31
Heggenmus	6	7	5	4	3	5
Roodborst	10	9	17	17	12	24
Merel	19	12- 15	12	18	16	36
Zanglijster	3	1	3	5	5	7
Tuinfluit	4	-	-	5	5	7
Zwartkop	6	7	7	6	6	10
Tijftjaf	12	9	8	10	11	17
Fitit	8	6	8	10	7	8
Grauwe Vliegen- vanger	-	-	-	1	-	1
Staartmees	2	-	2	-	1	2
Glanskop	-	0-1	-	1	-	1
Pimpelmees	15	12	4	16	13	16
Koolmees	35	33	15	33	23	27
Boomklever	-	1	1?	2	1	1
Boomkruiper	6	6	7	4	5	6
Wielewaal	1?	-	-	-	-	-
Vlaamse Gaai	2-4	2-3	3-4	3	2	4
Ekster	2	1	1	1	1	1
Kauw	12- 15	15- 20	20	15- 20	7	12
Zwarte Kraai	-	1-2	1	1	1	3
Spreeuw	15	10	25	15	+	14
Huismus	8	5	7-9	+	+	+
Vink	2	-	-	2	2	1
Groenling	3	0-2	0-2	2	2	2
Nijlgans	1?	-	-	-	-	-
Inventarisatie- tijd in uren	24	10,5	18	21	21	28,5

+ aanwezig als broedvogel, aantal niet bekend

5. Offem

Grootte: ca. 32 ha. Inventarisatie: Hein Verkade en Jelle van Dijk.

Voor het 18^e achtereenvolgende jaar werd Offem onderzocht. De begroeiing van het landgoed komt overeen met die van Nieuw-Leeuwenhorst. Helaas zijn vergelijkingen in de tijd vooral met de eerste jaren maar voor een beperkt aantal soorten (o.a. Blauwe Reiger, Meerkoet, Holenduif en Winterkoning) mogelijk, omdat toen op een andere manier geïnventariseerd werd. De laatste jaren gebeurt dit echter volgens de BMP-methode. Daarom zijn slechts de afgelopen vijf jaar in de tabel weergegeven. Ook bij deze vergelijking moet echter wel rekening worden gehouden met de tijd, die aan het inventariseren werd besteed. Deze wisselt per jaar nogal. Nieuw was het broedgeval van de Gierzwaluw, die nestelde onder het dak van een huis langs de Woensdagse Watering. Veel soorten bereikten dit jaar record-dichtheden. Dit zal voor een deel te danken zijn aan de intensievere inventarisatie en het grotere aantal vroege ochtendbezoeken. Bij soorten als Blauwe Reiger en Winterkoning spelen ongetwijfeld de twee afgelopen zachte winters een belangrijke rol. Buiten de broedvogels werden ondermeer waargenomen: twee Fluiters (21 mei) een Buizerd (31 maart en 8 april), een Wielewaal (21 mei) en een paartje Nijlganzen.

Tabel 7. Vergelijking van de broedvogel-dichtheden en het percentage Rode Lijst-soorten in 1989 van vijf verschillende kavels.

Kavel	Dichtheid per 10 hectare	Percentage Rode-lijstsoorten
Koepelduinen	20	20
Noordduinen west	31	16
Noordduinen oost	40	0
Nieuw-Leeuwenhorst	151	1
Offem	107	0

Uit deze vergelijking blijkt dat de kavels Nieuw-Leeuwenhorst en Offem de hoogste dichtheid aan broedvo-

gels bezitten, maar soorten van de Rode Lijst schaars zijn. In de kavels van de duinen met voornamelijk duingrasland en struweel zijn de dichtheden aan broedvogels betrekkelijk laag, maar broeden wel veel Rode Lijst-soorten. In de kavel met voornamelijk naaldbos ontbreken Rode Lijst-soorten, terwijl de dichtheid aan broedvogels matig is.

Literatuur

- * Dijk J. van & Hoek D.M. 1989. Vogels van Noordwijk en Omstreken. Noordwijk.
- * Dijk A.J. van. 1986. Broedvogel-Monitoring Project. Handleiding. SOVON, Arnhem.
- * Osieck E.R. 1986. Bedreigde en karakteristieke vogels in Nederland. Zeist.
- * Osieck E. 1989. Steeds meer of minder vogels in Nederland? Vogels 54: 254-257.

